

MEŞRUTİYET'TEN CUMHURİYET'E
EĞİTİM

-Kurumlar, Tartışmalar, Gelişmeler-

Kübra CEVHERLİ

EskiYeni Yayınları: 152

MEŞRUTİYET’TEN CUMHURİYET’E EĞİTİM
-Kurumlar, Tartışmalar, Gelişmeler-

Kübra CEVHERLİ

© FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SAN. ve TİC. LTD. ŞTİ.
(Sertifika no: 13178)

Mizanpaj ve Kapak
FCR

Baskı ve Cilt
NY MATBAACILIK YAYINCILIK
KAĞITÇILIK TİC. VE SAN. LTD. ŞTİ.
Ostim OSB Mh. 1250 Cd. No: 24 Yenimahalle/ANKARA
Tel: (0533) 591 86 17 (Sertifika no: 50732)

1. Baskı: Aralık 2022

ISBN: 978-625-7673-64-8

FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SAN. ve TİC. LTD. ŞTİ.
Hacı Bayram Mahallesi Boyacılar Sokak No: 14/1
Ulus-Altındağ/ANKARA • Tel: (0312) 310 08 60
Web: www.fcr.com.tr • e-mail: fcr@fcr.com.tr

MEŞRUTİYET'TEN CUMHURİYET'E
EĞİTİM

-Kurumlar, Tartışmalar, Gelişmeler-

Kübra CEVHERLİ

Ankara 2022

Kübra CEVHERLİ

2007 yılında Adapazarı Anadolu İmam-Hatip Lisesinden; 2011 yılında Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden mezun oldu. Aynı yıl Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Din Eğitimi Ana Bilim Dalında araştırma görevlisi olarak çalışmaya başladı. 2014 yılında Anadolu Üniversitesi Sosyoloji Bölümünden mezun oldu. Aynı yıl yüksek lisans eğitimini Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde “Okul Öncesinde Değerler Eğitimi: Boğaziçi Eğitim Modeli” başlıklı teziyle tamamladı. Doktora eğitimini ise 2021 yılında aynı enstitüde “I. Meşrutiyet’ten Cumhuriyet’e Din Eğitimi Alanındaki Gelişmeler” başlıklı teziyle tamamladı. Çalışmalarını Din Eğitimi alanında devam ettirmekte ve Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde doktor öğretim üyesi olarak görevini sürdürmektedir.

ÖN SÖZ

Meşrutiyet Dönemi (1876-1922), son dönem Türk tarihindeki önemli dönüştürme noktalarından biri olarak kabul edilmektedir. Osmanlı Devleti'nin önemli olaylarından biri olan Meşrutî yönetime geçiş, eğitim başta olmak üzere çok önemli toplumsal, siyasî, kültürel ve idarî değişimlere neden olmuştur.

Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde tamamlanmış olan doktora tezime dayanan bu çalışma, söz konusu tezin yeniden gözden geçirilmesi suretiyle Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e kadar olan dönemdeki eğitimi; kurumlar, tartışmalar ve gelişmelerle bütüncül bir perspektiften ele alarak "Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Eğitim" başlığıyla istifadenize sunulmuştur. Hiçbir çalışma tek başına gerçekleşmediği gibi bu çalışmanın ortaya çıkmasında da pek çok kişinin katkıları olmuştur. Çalışmamın başından itibaren yol göstericiliğini esirgemeyen değerli hocam ve doktora danışmanım Prof. Dr. Suat Cebeci'ye; bu konuya yönelmemi sağlayan ve doktora sürecimin başında danışmanlığımı yürüten hocam Prof. Dr. Fuat Aydın'a; yaptıkları önerilerle çalışmamı zenginleştiren Prof. Dr. Hamit Er, Prof. Dr. İrfan Başkurt ve Doç. Dr. Mahmut Zengin hocalarıma teşekkürlerimi sunarım. Çalışmamın çeşitli aşamalarında gösterdikleri ilgi ve katkılarından dolayı hocalarım Prof. Dr. Hasan Meydan, Prof. Dr. Mehmet Bahçekapılı ve Dr. Öğr. Üyesi Abdurrahman Hendek'e teşekkür ederim.

Hayatımın önemli bir dönemini kapsayan akademik hayatımda bu yolu kolaylaştıran insanların olması benim için bir lütuf oldu. Onlara teşekkür etmeyi zevkli bir vazife olarak kabul ediyorum. Her zaman desteklerini yanımda hissettiğim kıymetli dostlarım Dr. Öğr. Üyesi Büşra Çakmaktaş'a ve Arş. Gör. Dr. Zehra Özli'ye müteşekkirim. İmam-Hatip yıllarımdan beri aynı sırayı paylaştığımız, hayatımın her anında yanımda olan kardeşim Dr. Öğr. Üyesi Feyza Doğruyol'a en derin teşekkürlerimi sunarım. Destekleri ve motivasyonlarıyla her daim ilgilerini hissettiren Hüda Toprak Tarım başta olmak üzere burada isimlerini zikredemediğim tüm dost ve yakınlarıma da teşekkür etmeyi bir borç bilirim.

Ve emeklerini hiçbir zaman ödeyemeyeceğim ailem... Varlıklarına her daim şükrettiğim; bugünlere gelmeme vesile olan; en çözümsüz kaldığım anlarda rehberlikleriyle bana çıkış yolu gösteren, yol haritamı çizen; sevgileri, sabırları, fedakârlıkları ve anlayışlarıyla hayatımı güzelleştiren annem ve babam Hatice ve Ziya Cevherli'ye; hayatımın her aşamasında beni gayretlendiren; her anımda

yanı başımda olup heyecanımı paylaşan; koşulsuz desteklerini her daim yanımda hissettiğim; sevgileriyle, dualarıyla ve en önemlisi de varlıklarıyla bana güç veren kardeşlerim Feyza'ya ve Muhammed Serdar'a sonsuz teşekkür ederim. Hepsine minnettârım.

Tabii şükürlerin en büyüğü, tüm bu güzellikleri bana bahşeden Yüce Mevlâ'ya...

Çalışma ve gayret bizden, tevfik Allah'tandır.

Kübra CEVHERLİ

Sakarya, 2022

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	9
TABLolar DİZİNİ	10
GİRİŞ	11

I. BÖLÜM:

MEŞRUTİYET DÖNEMİ'NDE OSMANLI'DA EĞİTİM KURUMLARI	31
1.1. Geleneksel Eğitim Kurumları	40
1.1.1. Sıbyan Mektepleri	41
1.1.2. Medreseler	46
1.1.2.1. Müfredat	50
1.1.2.2. Eğitim-Öğretim Kadrosu	66
1.1.2.3. Eğitim-Öğretim Yöntemleri	69
1.1.3. Saray Eğitim Kurumları	74
1.1.3.1. Enderun Mektebi	74
1.1.3.2. Şehzade Eğitimi ve Şehzadegân Mektebi	77
1.2. Batı Tarzı Modern Eğitim Kurumları	78
1.2.1. Askerî Teknik ve İhtisas Okulları	80
1.2.2. Modern İlköğretim Kurumları	87
1.2.3. Modern Ortaöğretim Kurumları	102
1.2.4. Dârü'l-fünûn	113
1.2.5. Dârü'l-muallimîn	120
1.2.6. Diğer Okullar	124
1.3. Azınlık ve Yabancı Okulları	126

II. BÖLÜM:

MEŞRUTİYET DÖNEMİ OSMANLI DÜŞÜNCE DÜNYASINDA EĞİTİM TARTIŞMALARI	131
2.1. Eğitimin Önemi	132
2.2. Eğitimin Amacı ve Hedefi	138
2.3. Eğitim Sistemi	151
2.4. Eğitimde Millîlik	161
2.5. Öğretmen Meselesi	170
2.6. Eğitim Programları ve Ders Kitapları	188
2.7. Öğretim Usul ve Yöntemleri	201
2.8. Eğitimde İslahat	209
2.9. Medrese İslahatları	216
2.9.1. Medreselerin Gerilemesinin Nedenlerine Yönelik Tespitler	218
2.9.2. Medreselerin Hedeflerine Yönelik İslah Talepleri	223
2.9.3. Medreselerin Programlarına Yönelik İslah Talepleri	224

2.9.4. Medreselerdeki Eğitimin Usul ve Yöntemlerine Yönelik Islah Talepleri----	228
2.9.5. Medreselerin Yapısına Yönelik Islah Talepleri-----	230
2.9.6. Medreseler Yerine Yeni Kurumlar İhdas Edilmesine İlişkin Talepler -----	235
2.9.7. Islahların Çözüm Getirmediğine Yönelik Eleştiriler -----	239
2.10. Din Dersleri Tartışmaları -----	241
2.11. Eğitimde Birlik Tartışmaları -----	251

III. BÖLÜM:

TARTIŞMALARIN EĞİTİM ALANINA YANSIMALARI VE DİN

EĞİTİMİNDEKİ GELİŞMELER -----	257
3.1. Geleneksel Eğitim Kurumlarının Modernizasyonu -----	258
3.2. Resmî Düzenlemeler-----	265
3.2.1. Medâris-i İlmiyye Nizamnâmesi -----	265
3.2.2. Islâh-ı Medâris Nizamnâmesi -----	269
3.2.3. Medâris-i İlmiyye Hakkında Kanun-----	271
3.2.4. Taşra Medreseleri Nizamnâmesi -----	274
3.2.5. Türkiye Büyük Millet Meclisi Tarafından Kabul Edilen Medâris-i İlmiyye Nizamnâmesi-----	275
3.3. Medreselerde Meydana Gelen Yenilikler -----	277
3.3.1. Medresetü'l-Vâizîn -----	277
3.3.2. Medresetü'l-Eimme ve'l-Hutabâ-----	279
3.3.3. Medresetü'l-İrşâd-----	279
3.3.4. Dârü'l-Hilâfeti'l-Aliyye Medresesi -----	280
3.3.5. Medresetü'l-Mütehassısîn -----	286
3.4. Yeni Kurulan Din Eğitimi Kurumları -----	288
3.4.1. Ulûm-i Dîniyye Mektebi-----	288
3.4.2. Mekteb-i Nüvvâb -----	291
3.4.3. Dârü'l-fünûn Ulûm-i Âliye-i Dîniyye Şubesi -----	292
3.4.4. Dârü'l-fünûn Ulûm-i Şer'iyye Şubesi -----	296
3.5. Eğitimdeki Gelişmelere Genel Bir Bakış-----	302
3.6. Din Eğitimi Alanındaki Karakteristik Problemler -----	310
3.6.1. Eğitimde Hedef Sorunu-----	310
3.6.2. Geleneksel Yapı ve Metotların Din Eğitimine Etkileri -----	316
3.6.3. Eğitim Anlayışının Değişiminin Din Eğitimine Etkileri -----	321
3.6.4. Siyasî ve Ekonomik Durumun Din Eğitimine Etkileri-----	326
3.6.5. Modernleşmenin Dinî Anlayışa Etkileri -----	333
DEĞERLENDİRME VE SONUÇ -----	341
KAYNAKÇA -----	353
EKLER -----	379